

Mértékadó

Kultúra • Tv- és rádióműsor

2023. június 5–11.

Egy jezsuita a Szentföldön

Nagy Tamás Imre, a Neonhal együttes alapítója

Zsuráfszky Zoltán klasszikusokról és bemutatókról

Emlékképek Budapest múltjából

Jézus nyomában

Egy jezsuita a Szentföldön

Vízi Elemér SJ zarándokként látogatott el a Szentföldre azért, hogy találkozzon Jézussal az ő földjén, és közel kerüljön ahhoz a világhoz, amelyben született, felnőtt, tanított és gyógyított. Mit tapasztalt zarándokútján, és mit hozott haza magával a jezsuita szerzetes, aki idén februárig a rend magyar tartományának provinciálisa volt? Élményeiről beszélgettünk, amelyek a mi szívünket is a Szentföld felé húzzák.

– Jónak, hasznosnak tartaná, ha életükben legalább egyszer a keresztényeknek is el kellene zarándokolniuk a Szentföldre úgy, mint a muszlimoknak Mekkába?

– Valaki egyszer úgy fogalmazott, és ez nagyon megérintett, hogy minél inkább megismerjük Jézus emberségét, annál inkább növekszik bennünk az istensége. A Szentföld az a hely, ahol az örömhír született, s ahonnan kiáradt a világba. Ott kezdődött a keresztény hitünk. Ha elzarándo-

kolunk ide, visszatérünk a gyökerekhez. Olyan ez, mint amikor családfát kutatunk, s közben jobban megértjük az őseinket, azt, hogy honnan jövünk. A Szentföld segít mélyebben átélni az evangéliumot. Élmény ott olvasni a Szentírást, elképzelni, hol és hogyan történtek Jézus életének eseményei. Ettől sokkal bensőségesebbé vált számomra az evangélium, jobban otthon érzem magam benne, közelebb kerültem azokhoz a történetekhez, amelyek ott játszódtak le. Ferenc pápa is megerősíti ennek fontosságát, amikor azt mondja, ott van élő fa, ahol gyökerek vannak.

– Mi vezette erre az útra?

– Hatéves tartományfőnöki ciklusom végén szükségét éreztem, hogy elmenjek egy zarándoklatra. Szerettem volna kilépni a hosszú időn át tartó szolgálat ügyes-bajos dolgaiból, letenni, elengedni a feladata-

imat. Kacsingattam az El Camino felé is, ugyanakkor nagyon érdekelt a Szentföld. Aztán lassanként megerősödött bennem, hogy most nem volna jó egy nagy hátizsákkal gyalogolni az El Caminón, hiszen inkább letennék, elengednék dolgokat. Egyre közelebb került hozzám a szentföldi zarándoklat gondolata, ami régi vágyként élt bennem. Jártam is már ott, meg nem is. Kilenc évvel ezelőtt a repülőtérrel visszafordítottak, nem léphettem be az országba. Azóta vártam, mikor jön el az ideje annak, hogy visszatérjek.

Más az a világ, jobban kiszakít a sajátomból. Jezsuita lelkeségünkben fontos szempont Jézus jobb megismerése. Persze nem föltétlenül szükséges ehhez egy szentföldi zarándoklat, de mégiscsak közelebb visz hozzá. Olyan ez, mint amikor egy barátunk megmutatja azokat a helyeket, tájakat, ahol élt, s ezáltal jobban megismerjük. Hiányzott az életemből, hogy láthassam Jézus földi életének kétezer évvel ezelőtti helyszíneit, azt a világot, ahol született, ta-

nított, gyógyított. Vágytam eljutni oda jezsuitaként is. Megtérése után Szent Ignác atyánk számára is nagyon fontos volt, hogy eljusson Jeruzsálembe. Sikerült neki, de nem maradhatott ott, ahogy elgondolta, vissza kellett térnie Európába, mégis egész életében meghatározó maradt ez a zarándoklata. Így velem együtt jártam Jézus nyomában, elbeszéléseiből emlékezve egy-egy helyre, ahol megfordult.

– Hogyan készült az utazásra?

– Szándékosan nem terveztem meg az utamat, szerettem volna helyben megismerni a körülményeket, és aszerint útra kelni. Nem az volt a célom, hogy gyorsan bejárjak rengeteg helyet, és rövid idő alatt sok mindent megtudjak. Inkább hagyni akartam, hogy kibontakozzon, mit szeretne megmutatni az Úr. Keresni, megtalálni, megérkezni, elidőzni akartam, imádkozni,

és engedni, hogy közel kerüljön hozzám, megnyíljon előttem az a hely. Úgy indultam útnak, hogy tudtam, nyitott vagyok, és elfogadom, amivel találkozom. De természetesen sokat segített, hogy ráhagyathozhattam mások – a jeruzsálemi jezsuita közösség vagy az ott élő Várnai Jakab ferences atya – tapasztalatára és ismereteire. Alapvetően két bázisom volt, ahonnan eljártam a környező helyekre: Jeruzsálem és a galileai Tibériás.

– Mi volt az első nagy élménye?

– Jeruzsálem. Az utam kezdeti szakasza Jeruzsálemhez és környékéhez kapcsolódott. Az első helyszín, ahol jártam, a Szent Sírtemplom volt. Épp csak megérkeztem és próbáltam tájékozódni, még nem készültem rá a zarándoklatra, de a Lélek valahogy odavezetett. Nagyon jólesett,

hogy pont ott kezdhettem, s a végén ott is fejeztem be az utamat.

– Mennyire foglalkoztatta a város jelene?

– Jeruzsálem megérintett az erőteljességével, vallási kifejezésével. Határozott identitást képviselnek a különböző vallások, ami külsőségekben is megnyilvánul. Európában szokatlan ez a jól látható vallási erőteljesség a mindennapi életben. A zsidók az öltözködésükkel is felvállalják a hitüket. A muzulmánok pedig a ramadán idején akárcsak egy folyó, úgy áramlottak Jeruzsálem óvárosának sikátorain át a Templom-hegyre, a Sziklamecsethez. De a keleti és a nyugati keresztények is láthatóan kinyilvánítják a hitüket. Szép, hogy a különböző vallások ezekkel az erőteljes kifejezésekkel tudnak egymás mellett élni. A békét ugyanakkor fegyverek őrzik. Nekem szokatlan volt, hogy az utcákon milyen sok

a katona és a rendőr, de ott ez hozzátartozik a mindennapi élethez.

– Mit tapasztalt a vallások együttélésével kapcsolatban?

– Jeruzsálem nagyon sajátos világ, mindhárom nagy monoteista vallás számára fontos hely. Bár a béke városának nevezik, sajnos időnként előfordulnak sűrűlódások, és a zsidó-muzulmán ellentétnek nemegyszer a keresztények az elszenvedői; az utóbbi időben is több alkalommal ért támadás keresztény helyeket. A folyamatos feszültséget a külső szemlélő nem látja, de ha elbeszélgetünk az ott élő emberekkel, akkor érezni lehet.

Az ultraortodox zsidókat nem mindenki kedveli, de a hitük melletti elköteleződésük világít, nem lehet megkerülni azt a tudatosságot, ahogyan élnek. Már az öltözködésükben is megmutatkozik ez, puritánok, következetesek: egyszerű fehér inget és sötét nadrágot viselnek. A fiatalok ebbe a vallásosságba nőnek bele. Amikor a galileai szállásomra utaztam, jó volt megfigyelni a buszon ezeket a zsidó fiatalokat. Egyikük kezében sem láttam okostelefont, ellenben *Szentírás* igen, azt olvasták. Jelentző az is, ahogyan Jeruzsálemben a muzulmán férfi árusok az imafüzüriüket morszolják a bazárban, s a müezzín hívására letérdelnek és imádkoznak. A keresztények is büszkén vállalják, hogy kihez tartoznak, nem rejtik el a keresztjeiket. Olyan világban élnek ezek az emberek, ahol a különböző vallások között bármikor feszültség robbanhat ki, ugyanakkor senki nem

rendre. Sok a külsőség, de ha valaki nem akad fenn ezeken, akkor rátalál a lényegesre, mert ott van a béke, a szépség, ott van az istenközelség, meg lehet érintődni. Rácsodálkoztam arra, hogy Jézus nem sajátította ki magának Jeruzsálemet, nem nyomta el a másik két vallást. Engedte, hogy ők is a magukénak tartsák. Ebben Isten alázata jelenik meg számomra, s ezt tükrözi a kereszténység is: képviselői szelíd erővel és alázatosan vannak itt jelen.

– Milyen új felismeréseket adott Önnek ez az út?

– Meg tudtam érteni Jézus küzdelmeit és azt, ahogyan a kora fogadta őt. Azóta persze eltelt kétezer év, és az idők változtak, de úgy tűnik, az emberek nem. A zsidók ma is ugyanolyan odaadóan és buzgón várják a Messiást, tanulmányozzák a *Tórá*t, az *Írásokat*, ahogyan Jézus korában, s bizonyos csoportok figyelmesen betartják az előírásokat. Ez tiszteletreméltó, de az is látszik, hogy nagyon zártan élnek a saját vallási rendszerükben. S ugyanígy a muzulmánok, és mi, keresztények is, hogy ne maradjunk ki a sorból. Közel jött hozzám a kérdés, hogy mit jelenthetett Jézusnak kiállni és Isten országáról tanítani egy ilyen közegben. Hogyan lehetett megszólítani az embereket? Rájöttem, egyáltalán nem volt könnyű dolga, és nem véletlen, hogy sok értetlenségre talált. Megsejtetem hitünk születésének kezdeti küzdelmeit.

Azt is nagyra értékelem, hogy a Szentföldön egy másik perspektívából nézhetünk rá az életünkre. Amikor ott léptenyomon gépfegyveres katonákat látunk, rájövünk, milyen áldott a hely, ahol élünk. Nálunk a békét – hála Istennek – nem kell fegyverrel őrizni. Mennyi minden adott számunkra, és milyen természetesnek vesszük azokat a körülményeket, amelyeket a világ egyes pontjain csak komoly erőfeszítések árán tudnak megteremteni a mindennapi életben!

– Zarándokként egyfajta belső utat is bejárt?

– Azok a helyek, ahol akadályokba ütköztem, valahogy mindig erőteljesebben hatottak rám. Amiért megküzdöttem, az széppé lett. Nehezen tudtam bejutni az országba, a rendszerben ott volt a nyoma, hogy kilenc évvel ezelőtt nem engedtek be. Hét órát várahoztam a repülőtéren, de vé-

gül beléphettem az országba, és megnyílt előttem a szépsége és gazdagsága. Nehézséggel kellett szembenézni a nagyhéten is. Annyira vártam azt az időt, hiszen egy rendkívüli helyen voltam, de nagyon megbetegedtem. Gyerekkorom óta nem voltam ennyire megfázva, így nagypénteken nem is tudtam elmenni a szertartásra a Szent Sír-templomba. A szertartásokat

amúgy mindig reggel tartják, ekkor van a római katolikusok számára fenntartott időszáv, így a feltámadási szertartásra szombaton reggel került sor. Nagyon hálás voltam, hogy erre eljuthattam. Éppen a Szent Sír előtt kaptam helyet a jelen lévő papság nagy sokaságában, ott ünnepeletem Urunk feltámadását. Megható volt ott lenni és imádkozni sokakért, átengedni magamon mindazt, ami ott történt kétezer évvel ezelőtt. Nagy ajándéknak élttem meg ezt, és megerősített abban a meggyőződésemben, hogy az akadályok miatt nem szabad megtorpanni, feladni a célunkat. Mindig érdemes tovább keresni, megtenni, ami rajtam múlik, a többi pedig nem rám tartozik. Az út során megélhettem, hogy velem van az Úr, ő volt az, aki vezetett.

– Kétezer év múltán mennyire tud feltárulni Jézus élete a zarándok előtt?

– Láttam életének egykori helyszíneit, romokat, másutt újonnan épített templomokat, oda zarándokoló híveket. Jézus élete azonban csak a hit fényében tud feltárulni. Nemegyszer épp a zarándokoló hívek mély hite és egy-egy gesztusa érzékeltette Jézus életének hatását. És megvolt a saját történetem is Jézussal, ahogy vele találkozhattam belsőleg, lélekben. A különböző helyeken elidőztem, kicsit oda is igazítottam életemnek bizonyos területeit, az előttem álló feladatokat, és rábíztam azokat Jézusra. Amikor a kenyérszaporítás helyén jártam, az új feladatombra gondoltam. Az apostolokkal együtt én is azt kérdeztem, vajon lesz-e elég élelmünk, de amim van, azt odaadtam, rábíztam az Úrra, és igyekszem együttműködni vele.

– Hogyan élte meg a hazaérkezését?

– Hazatérésem előtt az utolsó három napon elvonultam a Getszemáni-kert remetiségébe csendben maradni, imádkozni, és hagyni leülepedni azt a sok mindent, ami történt. Ez valójában lelki gyakorlatos hely. Betöltött a hála mindazért, amit láttam és tapasztaltam, s különösen azért, hogy magam mellett érezhettem az Urat. Ez volt a legfontosabb. Mondhatom, hogy nagyon gazdagon tértem haza, sok belső élménnyel és külső benyomással gyarapodva. Jó volt Jézussal találkozni az ő földjén.

Trautwein Éva
Fotó: Vízi Elemér SJ

fél megvallani, hogy zsidó, keresztény vagy muzulmán. Ez nagyon szép.

Keresztény szempontból pedig ott vannak a különböző felekezetek, amelyeket a különbözőségeik ellenére is összetart a közös keresztény értékek ökumenizmusa. Leginkább a Szent Sír-templomban ötlük szembe a széttöredezésünk. Hat felekezet használja a templomot, osztoznak a szent helyeken térben és időben, így itt is minden szabályozva van. Kell a rend, a fegyelem, hogy ne legyenek félreértések, és mindenki megfelelő módon vehesse igénybe a teret és az időt, ami a sajátja. A társas élet hangos, és ezt a szent helyeken is tapasztaljuk. Az ember időnként mogorva szerzetesekkel is találkozhat, akik vigyáznak a

Nem is én írom a dalokat, hanem inkább kapom

Interjú Nagy Tamás Imrével, a Neonhal együttes alapító tagjával, énekesével

Nagy Tamás Imre debreceni születésű, ma is ott lakik a családjával, nyelvtanár feleségével és két tizenéves gyermekével. Életének egyik alapélménye a rock and roll, a másik az istenhít. A keresztény rock and roll képviselőjeként kapcsolja össze ezeket az ige zenés közvetítésével. A Debreceni Református Kollégium múzeumában és újságíróként is dolgozik. Az alagsori szűk próbahelyiségben beszélgetünk. Mondatainak lendületét nehéz írásban visszaadni. Személyisége nemcsak a színpadon, hanem közletről is lehengerlő.

– Mikor kezdett zenélni?

– Ha én arra emlékeznék! Még az elmúlt évszázadban, a hetvenes évek végén, karácsonyra kaptam apukámtól egy dobozgitárt. Próbálgatva rájöttem, milyen nehéz játszani rajta, így két évig pihent a sarokban. Pár évvel később megtanultam a legalapvetőbb akkordokat. Néhány osztálytársammal összegyűltünk nálunk iskola után, volt, aki lábasokat ütött, másvalaki egy monofonikus Pille szintetizátoron próbált játszani, én meg gitároztam. Aztán ez elég hamar átrendült tudatos zenélésbe. Egyik barátom a tankcsapdás Lukács Laci, először vele léptünk fel az osztály előtt, tizennégy évesen. Már akkor írtunk saját dalokat. Sok bluest és rock and rollt hallgatunk, Rolling Stonest, Hobo Blues Bandet, a két hitetlen gyerek... Megalapítottuk a Vörös Kakas nevű zenekart, ami évekig csak próbateremben játszott. 1985 körül álltunk közönség elé. 1989-ben aztán megtört a lendület, mert elvittek minket katonának. 1991-től 1998-ig a Tomi szomorú nevű zenekarban zenéltünk, ami már nem csak Debrecenben volt ismert, turnéztunk többfelé az országban. A kilencvenes években pezsgett a klubélet, aztán az évtized közepétől hanyatlott. Némi csavargás során két évig az Egyesült Államokban éltem, az ottani zenei kánaánban csak zenefogyasztó voltam. Aztán 2004-től jött az Amundsen rocktrió. Közben megnősültem, megszületett a fiam, majd a lányom, s nem sokkal később megtértem, ami alapjaiban változtatta meg az életemet. Elgondolkodtam azon, van-e értelme ezt csinálni, és hosszú töprengés után nekiálltam elkészíteni egy szólóanyagot. Nem is terveztem élő zenekart, csak azt, hogy a dalokat, lemezeket felteszem a netre. Naivan azt reméltem, sokan meghallgatják majd. Így jött

Fotó: Jakkel Rudolf

létre a Neonhal. Egy producer, zenész barátom segítségével vettem fel számokat. 2015-ben, a második lemez után azt éreztem, hogy előben jobban lehet kommunikálni a közönséggel. Így aztán 2016 májusától igazi, élő, koncertező zenekarként működik a Neonhal.

– Honnan jött ez a név?

– Az első lemezem, a *Galaxis útikalauz poposoknak* egy megtérés ívét rajzolta fel. Készítésének fázisai alatt még nem volt neve a produkciónak. Emlékszem, imádkoztam a névért, és egyszer csak beugrott a Neonhal, ami amúgy egy létező állat. A hal őskeresztény jelkép, a neon pedig Jézus fénymetaforáira utal, a világ világosságára, illetve arra, hogy a lámpás nem elrejteni való, hanem azért van, hogy világítson. A neon modern fényforrás, és mi maig ható, napjainkban is érvényes üzenetet hirdetünk. A lemez címe pedig a popkultúrára is utal.

– Hogyan változott időközben a zenei személete?

– Nem tudok kibújni a bőromból. Blueson, rock and rollon nevelkedtem. Manapság ez már retrónak hat. Hangos gitárok, dobok szólnak, az az élő hangzás, ami ránk jellemző, nem feltétlenül felel meg a

mai trendeknek. De nem is akarunk alkalmazkodni. A zenekar indulásakor nem volt könnyű az egyedül felvett számokat komplett zenekarra hangszerelni. Nem is sikerült tökéletesre az akkori produkció, de úgy vélem, hibákkal, egyenetlenségekkel sokkal emberibb egy zenekar hangzása. Mi felnőtként kezeljük a közönséget, és nem a kiszolgálásukra törekszünk. Amit mondunk, azt szerintem értik. Azért jönnek a koncertre, hogy meghallgassák, miként gondolkodik a világról ez a hívó arc, aki ott énekel. Mostanában akusztikus koncerteket adunk két gitárral és egy cajonnal (ütőhangszer), mivel éppen nincs basszusgitárosunk. Ez másfajta játékmódot igényel, és sokkal bensőségesebb hangulatot hoz létre. Szeretem a hangos és a visszafogott, finom hangulatok két végétét. Az utóbbinál például kevésbé lehet hibázni, szöveget téveszteni, mert nem lehet elbújni a vastagabb, dübörgő hangzás mögé. Az egyik legemlékezetesebb koncertünk a 2021-es Csillagponton az este tíz órás, kisszínpados előadás volt, amire már csak egy kemény mag jött el. Ott jól látszott, hogy tudatmódosítók nélkül is lehet bulizni, élvezni a zenét. Éreztük, hogy visszakaptuk az energiát, amit adtunk.

Fotó: Molnár Péter

– Hogyan találkoznak a közönséggel?

– Fele-fele arányban játszunk világi és szakrális terekben, rockkocsmákban és gyülekezetekben, és kicsit mindenütt más

Fotó: Kelemen Boglárka

a közönség. A templomba nem tudjuk becsalogatni azt, aki lelkiességben nincs ott, vagy aki nem keres. Alapvetően átítatja a keresztény szemléletet a zenénket, amely erősen szövegcentrikus. Az üzenet hordozóközege a zene. Rengeteg soromban használók fel vendégszövegeket a *Bibliából*, akár szó szerinti idézeteket is. Aki ismeri a *Szentírást*, az nyilván máshogyan értelmezi a szöveget, máshogyan érti azt, amiről énekelek. Egy rockkocsmabeli koncert szünetében egyszer rá is kérdeztek, hogy ezek a dalok tényleg *arról* szólnak-e, amire gondolnak. Ilyenkor az ember örül, hogy beindított valamit. Meglepő, hogy semmiféle ellenérzést nem tapasztalunk emiatt azoktól, akik akár ateistaként ülnek ott a koncertünkön. Sokkal nyitottabbak az emberek, mint gondolnánk. Mi pedig valamiféle hidat próbálunk verni. A hívőkben gyakran ott van, hogy mi vagyunk az egyik oldalon, s nekünk, akik megtértünk, jó dolgunk van, és mutogatunk a másik oldalra. Pont ezt kellene elkerülni. Nehéz, de nagy szeretettel kellene hozzáállnunk azokhoz az embertársainkhoz, akik még nem találták meg Istent, vagy éppen máshol kutakodnak. Úgy kellene viszonyulnunk hozzájuk, ahogyan annak idején Jézus tette. Ő a példa, nem mehetünk más után.

– A rock and rollt jellemző életérzés alapvetően a földi örömeket hangsúlyozza. Hogyan fér össze ez a stílus a bibliai üzenettel?

– Mint említettem, a zene a hordozóközeg. Ezt a talentumot kaptuk a zenekarral, ezzel tudjuk a legkönnyebben kifejezni magunkat. Nem érzem ördögtől valónak, hogy lefogok egy A-dúrt, vagy hogy gerjed a gitár, hiszen a dalszövegeink teljesen más nyomonvonalon haladnak, mint a hagyományos rock-klisékkel operáló számoké. A protestáns körökben egy ideig tiltott orgo-

na is csak bekerült a templomainkba. A hordozóközeg igazából mellékes, persze nem nekünk, akik nagy örömmel játszunk. Amikor megtértem, minden világi zenétől elfordultam, s mióta erősödöm a hitben – legalábbis bízom benne –, azóta csak azt a zenét nem hallgatom meg, amit nagyon rossznak, egészen pontosan rossz irányba vivőnek érzek. Nyitott vagyok minden újdonságra, és – kis túlzással – naponta fedezek fel izgalmas bandákat mindenféle netes zenei felületeken.

– Hogyan születik egy dal?

– Nem is én írom a dalokat, hanem inkább kapom őket. Hiszek az isteni szikrában, a pillanatban, amikor jön a megmagyarázhatatlan ihlet. Többnyire egy dallam, egy akkordmenet után hamar beugrik egy szó, egy-egy sor, ami köré felépül aztán az egész. Van is egy ilyen számunk, *A dal írja önmagát* című, amely nagyjából tizenöt perc alatt meglett. Telefonra jegyzetelek, arra rögzítem a zenei ötleteket, és kis cetlikre gyűjtöm a sorfoszlányokat a farzsembemben. Az első vázlatokat a kidolgozás során persze stilizálni kell. Érdekes, hogy honnan jön az inspiráció. Átszűrődnek bibliai képek, hiszen az, hogy az ember forgatja a *Bibliát*, áthatja a mindennapjait. Kicsit fellengzős misszióknak nevezni ezt, mert mindenben az egyszerűsége törekszem. Az a jó, ha a szöveg nem szájbarágós, de Istenre mutat. Néha persze, ha a kibomló dal úgy kívánja, akár közvetlenül is. Szeretném, ha az emberek legalább elgondolkodnának a dalaink nyomán. Egyszer egy lelkes ismerősöm lelkesedett, hogy milyen sok embert el lehet érni a dalokon keresztül. Amikor erre azt feleltem, hogy nekem meg egy jó prédikáció inspiráló, azt mondta, ne becsüljem le a szövegeimet, lehet, hogy valakiben pont ezek indítanak el valamit. Nem figyelem görcsösen, hogy milyen missziója van egy-egy dalunknak, a hitet nem erőltethetjük rá senkire. Isten tesz felénk lépéseket, de nekünk kell kimondanunk a döntő szót, hogy Uram, rendelkez velem!

– Sok szövegben említik az életmódváltást és a végítéletet. Tudatosan emelik ki ezeket a nem hívők figyelméért?

– A megtéréskor az ember gondolkodása alapvetően változik meg. Nem vagyok hurroptimista keresztény, talán még a régi életemből maradt meg, hogy a keresztény életnek nem – vagy nem mindig – a rózsaszín oldalát látom. Még nekünk, hívőknek is ijesztő az ítélet, hiszen ragaszkodunk dolgokhoz a földi létből, holott tudjuk, hogy valami elképzelhetetlenül nagy jó vár ránk, és az itteni életünk csak egy álmomás. Akkor hogyan gondolkodhat az, aki nem hisz? A reményt akarjuk felvillantani, de nem tudom, nem akarom csillogó cukorkáspapírba csomagolni az üzenetet. Prédikációból is jobban szeretem azt, ami őszinte, helyenként akár ostorozó. Lássuk be, hajlamosak vagyunk belesüppedni a kényelmes kereszténységbe, hiszen mi itt szabadon gyakorolhatjuk a hitünket. Ebből kellene felrázni a hittársainkat is, hogy ne vegyük mindezt természetesnek.

Fotó: Molnár Péter

– Készül új lemez?

– Zenésztársaimmal, Györki Szilvia dobossal és Keveházi Tamás gitárossal özszeraktunk tíz dalt, mióta basszusgitáros nélkül vagyunk. A tervek szerint a nyár végén, ősz elején rögzítjük, és valamikor decemberben várható a netes megjelenés. Az eddigiekhez hasonlóan a keresztény üzenet mellett lesz bennük egyfajta reflektálás is a világban zajló folyamatokra.

Kovács Gergely

európaRÁDIÓ

A református értékadó

94,4 Mhz 102,1 Mhz 90,4 Mhz 100,5 Mhz 100,0 Mhz
Debrecen Mezőkövesd Miskolc Nyíregyháza Sátoraljaújhely

europaradio.hu

Lendületben

Zsuráfszky Zoltán klasszikusokról és bemutatókról

A Csíksomlyói passió pünkösdre hangolva a budapesti Szent István-bazilikánál; június 4-én Szabadság, szerelem! tánc-szín-játék Petőfi Sándor életéről a nyári szezonját indító Margitszigeti Színházban, a páratlan hangulatú szabadtéri színpadon. Egy 2017-ben bemutatott, már klasszikusnak számító közös produkció a Nemzeti Színházzal, illetve egy régóta dédelgetett, a Petőfi-bicentenáriumba időzített új darab a Magyar Nemzeti Táncgyűjtéstől. A két előadást a nemzetközi hírű társulat és az azt vezető Zsuráfszky Zoltán személye köti össze. A koreográfussal, rendezővel „keletkezés- és eredettörténetekről”, a műfajokat és a művészeket az önkifejezés különböző eszközeivel társító „mozgásszínházról” és a soron következő új darabokról beszélgettünk.

– *Specialitásaik a tematikus, cselekményes előadások. Mondhatjuk, hogy az Önök leleményeként ez a fajta népi kultúrkincsből merítő, egész estés táncszínházi műfaj afféle hungarikum?*

– A néptáncgyűttesek általában rövid, néhány perces „koncertszámokból” állítják össze a programjaikat; természetesen nálunk is bőven vannak ilyenek a folklórműsorainkhoz. Az elmúlt években viszont a Nemzeti Színházzal, az ottani színészekkel összefogva, Vidnyánszky Attila rendezésében, jómagam koreográfiájával már több egész estés darabot készítettünk. 2015-ben kezdtük az együttműködést a *Körhintával*, amelyet a népszerű Fábri-film alapján feleségem, Zs. Vincze Zsuzsa írt színpadra. A Magyar Nemzeti Táncgyűttes negyvennégy táncosa, huszonkét pár közreműködik benne, megjelenítve a falusi közösséget, a lakodalmat. Nagyon jól fogadta a közönség, a *Körhinta* azóta is műsoron van a Nemzeti Színházban. 2018-ban született meg Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című regényének közös adaptációja. De talán a legnagyobb sikert eddig a 2017-ben bemutatott *Csíksomlyói passióval* értük el. Előadtuk már Erdélyben, Csíksomlyón, Esztergomban, Debrecenben, a „kálvinista Rómában”... A kérdésre visszatérve, valóban hungarikummá válhatnak az ilyen jellegű előadásaink, hiszen a táncosaim meg is szólalnak a színpadon. Beszélnek, énekelnek, vagyis valódi előadókként vannak jelen e drámai színjátékokban. A Magyar Nemzeti Táncgyűttes mesedarabokon edződött tagjai mára meglehetősen gyakorlottak a szerepjátszás terén, így történetet, hogy önálló műsorainkban is gyak-

ran prózai színészi feladatokkal bízunk meg táncosainkat. Sikerült megteremtünk egy új műfajt, amit lényegében a feleségem, Zs. Vincze Zsuzsa talált ki, ez a *tánc-szín-játék*. Ma már teljesen természetes, hogy a táncosaim egy két-három órás cselekményes darabot minden vonatkozásban „végigjátsszanak”.

– *Hogyan épül fel egy tánc-szín-játék? Koreográfia szempontjából például figyelembe veszi az adott darabhoz illeszkedő tájegységi jelleget, megkeresi a történethez illő formanyelvet, felhasználja a vonatkozó táncos eszköztárat, motívumrendszert?*

– Láthatjuk, hogy például a *Jézus Krisztus szupersztár* című musical milyen módon jelenítette meg, alakította át zenés darabbá a kétezer éves

evangéliumi történetet, ami egyáltalán nem tánc jellegű, mégis elbeszélhető e kortárs zenés-táncos műfajban is. A *Csíksomlyói passióval* ugyanez a helyzet. Alapvetően nem egy végigugrálható, végigdobogtatható táncos történet, dramaturgiai szempontból viszont számos olyan pillanata van, amikor valamit igenis a mozgással, a táncal tudunk a leggyönyörűbben kifejezni. Legyen szó líráról vagy éppen sodró lendületről. Vidnyánszky Attila lenyűgöző rendezésében az újonnan talált csíksomlyói szövegekhez kapcsolódó népi vallásosság elemei is helyet kaptak a darabban, beemelésüket a feleségem segítette. A táncosok végig követik, illetve „hordozzák” az eseményeket. Nagyon izgalmas, hogy a Nemzeti Színház színészei mellett Berecz András is szerepet vállalt a *Csíksomlyói passióban*. Vándorként jelenik meg a darabban, aki különleges egyéniségével, elemelő, elvonatkoztató, a történetet kitágító népies szövegeivel, meséivel picit oldja a drámai események feszültségét.

A táncban az általam felhasznált mozgásformák, mozdulatok a dramaturgiában kerülnek a helyükre. Nem önmagában egy motívumnak, a bokázásnak vagy a dobantásnak van jelentősége, hanem annak, hogyan jelenik meg mindez egészében, „közösségileg”, a tömeg érzelmeit kifejezve. Például ahogy „Feszítsd meg!”-et kiáltva tombol és mutogat a nép. Természetesen székely táncokat is felhasználtam

a *Csiksomlyói passióban*. Vidnyánszky Attila egyébként rendszeresen bevon a darabba gyerekeket is, Erdélyben például Bőjte Csaba növendékei jöttek velünk.

– **A Szabadság, szerelem! Petőfi születésének bicentenáriumára készült?**

– Régóta foglalkoztatott Petőfi Sándor élete, már évekkel ezelőtt szerettem volna neki szentelni egy teljes programot. Ugyan tavaly Szegeden volt már egy előzménye a Petőfi-darabnak, a *Szabadság, szerelem!* bemutatójára június elején a Margitszigeti Szabadtéri Színpadon kerül sor. Ahogy a *Csiksomlyói passiót*, úgy ezt az előadást is szeretnénk majd országszerte játszani, illetve – ha lehetőségünk nyílik rá – a határainkon túlra is elvinni. A nemzeti összetartozás napján, június 4-én lesz a premier, de Káel Csaba már jelezte, hogy a *Szabadság, szerelem!* ifjúság számára átszerkesztett, rövidített változatát novemberben szeretné bemutatni a Művészetek Palotájában. Petőfi életének legjelentősebb eseményeit, fordulópontjait jelenítjük meg táncsal, mozgással, szöveggel, énekkel: diákkorától a vándoréveken át a forradalmi napokig, a szabadságharc csatáiig; közben részleteket idézünk fel *A helység kalapácsából*, a *János vitézből*, végül egy igazán költői, nagy allegorikus kép zárja az előadást.

– **Többször említette a feleségét, Zs. Vincze Zsuzsát, aki egyebek mellett íróként, dramaturgként is állandó alkotótársa. Mi mindennel készülnek a Petőfi-darabot követően?**

– A Petőfi-műsor társrendezője és a forgatókönyv megálmodója is a feleségem volt, aki évtizedek óta a munkatársam. A Magyar Nemzeti Táncgyűttesben évente négy-öt bemutatót tartunk, úgyhogy folyamatosan tervezünk új előadásokat. Most természetesen a *Csiksomlyói passióra*, majd a Petőfi-műsorra összpontosítunk. A következő, 2023/2024-es évadra vonatkozóan mi nyertük el a kiemelt táncgyűttes címet a Műpában, ahol *Végváarak, vitézek* címmel októberben mutatjuk be Fekete István *A koppányi aga testamentuma* című regényének tánc-szín-játéki adaptációját. A *Szabadság, szerelem!* ifjúsági változatát már említettem, közben – november-decemberben – visszatérünk a Nemzeti Színházba is, ahol Vidnyánszky Attilával az *Aranyhajú hármások* – Toót-Holló Tamás, Bársony Bálint és Elek Norbert crossover folkoperája – bemutatójára készülünk. A jövő esztendő török évad lesz, 2025 pedig japán kulturális év... Úgy érzem, hogy a Magyar Nemzeti Táncgyűttesre számíthatnak. Annak is örülnék, ha további filmeket is készíthetnénk. Lendületben vagyunk.

Pallós Tamás
Fotó: Lambert Attila

Halmai Tamás

A befejezetlen mosoly

Néhány mondat Jan Twardowskiról

A lengyel–magyar barátságról sokat beszélünk, de a lengyel kultúra ismeretében vannak adósságaink. Ezt törleszteni is segít a pap költő, Jan Twardowski (1915–2006) bő két évtizeddel ezelőtt megjelent válogatáskötete, az *Egy remete skrupulusai* (Manréza, Dobogókő, 2001). (Érdeemes megjegyeznünk, hogy a fordító, Sajgó Szabolcs nyelvi-poétikai és lelki-gondolati szinteken is rokon költészetet művel.)

E következetesen kisbetűs és központosatlan líra nemcsak formanyelvében jelenít meg alázatos eszköztelenséget: a dagályosságot kerülő hangnemet a teremtett világ aprólékos dicséretét viszi színre („A részlet kölcsönöz nagyságot mindennek ami kicsi” – *nagy és kicsi*). Twardowski érzékenysége az emberen túli – élő és élettelel – övezetekre is figyelmet fordít (különös tekintettel a növényvilág lényecskéire); egy bolt elé kikötött kutyából például tanítást olvas ki: „csókolj mancosod neki / tanítsa hogyan kéne Istenre várnunk” (*várakozás*), a rovarok létmódjában pedig esztétikára ismer: „a méh nem ismeri Chopint de ő maga a zene” (*levél Szűzanyához*). Eközben humort („csak a nevetés ment meg / hogy ne legyek nevetséges” – *mentsvár*) és konfessziót („ha elhagynak gyarlóságaink / egymásra sem ismerünk” – *megismerlek*) gondolatritmusba ágyazott paradoxonok (vö. „ami nem logikus elvezet a hithez” – *ami nem logikus*) és aforisztikus-szentenciózus beszédmodor („a test elvezet Istenhez” – *köszönöm hajadat*) egyeztet össze.

Az énfelszámolás mint önátadás („de kérem Tőled azt a valódit / amikor Te általam beszélsz / és én nem vagyok” – *egyedüllet*); a teremtés folytonossága („még tart befejezetlen mosolyod” – *aki*); a természeti törvényekben elrejtő szakralitás („a hó szent mert nem tudni kinek esik / szent ami akaratunk ellenére folyton érkezik” – *nem tudni kinek*); a hit hús-vér valósága („templomot nem líkacos tetglából építesz / hanem eleven szívből” – *aggó-dás*), „Te adj menedéket kérlek / emberi tenyered csöpp rejtekében / a formulák falkája elől” – *könyörgés*); vagy szeretet és megváltás egymásra olvasása („akit szeretnek megváltott

lesz” – *a megváltott*): mind meghatározó jegei Twardowski költői gondolkodásának.

Oly gyermekien *jovialis*, hogy már-már profán ez a teológiai alapállás („én a pap / az Úrnak gyermekként hiszek” – *magyarázat*). Különösen megragadóak az Isten identitását körülíró lírai sejtelmek: „Isten oly nagy hogy van is meg nincs is” (*nincs seholy*); „Hogy láthatóvá legyen a világ Isten elrejtőzött / ha megmutatkozna csak Ő maga volna” (*világ*); „Isten létezésére több a bizonyíték mint az emberé” (*vallomás*); „Isten egy / és sosem magányos” (*csodálkozás*).

A világ berendezkedése („egymásra szorulnak az egyenlőtlenek” – *igazságosság*) az egymással és egymásért létezés komuniós szépségére int („mert magunknak alszunk de másoknak álmodunk” – *egy remete skrupulusai*); a társak és a menny összekapcsolása az e világon megkezdett túlvilági épülés jelzete: „a mennybe / nem liborban hanem párosával megyünk / még a tartózkodó angyal ő sem áll magában” (*egy remete skrupulusai*); „a mennybe / a hit tanácstalan csivitelése is elvezet” (*a legvégén*); „nem menny a menny ha nincs kijárata” (*fák*).

Nemcsak az elmúlás („hál’ Istennek van halál / s megtudhatunk többet” – *Istennek hála*), hanem a szenvedtető istenhiany és a fájdalmas sorskifejlés is Istenhez páztorol közelebb: „hiszel már – mikor szenveded hogy Ő nincs” (*vita*); „hozzánk repült rég a szerelem mellettünk térdel” (*várakozás [azt gondold]*); „a kereszted Veled együtt jön” (*veled együtt*).

Egy másik nagy lengyel, Czesław Miłosz írja: „...a tisztesség úgy kívánja, hogy higgyek Istenben. Már csak hálából is”. (*Félelem, ford. Gömöri György, Vigilia, 2023/5, 443.*) Jan Twardowski verseiben nem a hálából következik a hit, nem is a hitből a hála: inkább mindkettőből – Isten.

Emlékképek Budapest múltjából

Az óbudai Kiscelli Múzeum gyűjteményéből

Ligeti Antal: Pest-Buda látképe délről, részlet (1864)

Nyugodt, békés arcát mutatja a nagy folyó, a Duna Ligeti Antal festményén. Mozdulatlan, tükörsima felszínével úgy néz ki, mintha egy tó lenne, de csatlóka látványt nyújt. Hiszen tudjuk, milyen volt, amikor kiöntött, elárasztva Pest városát és a budai oldal alacsonyabban fekvő részeit 1838-ban és 1876-ban. Most azonban maradjunk ennél a nagyszerű festménynél, nézegessük még kicsit, hiszen sok olyasmit láthatunk rajta, ami ma már nem létezik! Lovak, bárkák, vízfordó emberek, szabadon hagyott homokos-kavicsos partok, szekereket hajtó alakok. Jobbra a távolban látszik maga a város, a régi Pest, a maihoz képest szűkösebb kiterjedésével. A „fejlett technika” csak egészen kicsit van jelen a képen: balra a Gellért-hegy vonalában egy szerény gőzös araszolgat, vékony kis füstje alig észrevehetően száll felfelé. Történelmi ez a kép, nemcsak azért, mert 1864-ben készült, tehát jó régen, hanem mert amit láthatunk rajta, az a valóságban már nem része az életünknek. Hasonlóak hozzá Egry József balatoni képei közül azok, amelyek teheneket ábrázolnak a vízben állva, deleléskor.

Ligeti Antal a biedermeier korának kiemelkedő művésze volt, nagyon sok látképet festett a Duna két partján elterülő Pestről és Budáról. Hiszen ekkor még a városeyesítés előtt járunk, ami csak 1873-ban következett be. Ligetiről érdemes elmondanunk azt is, hogy a fiatal Munkácsy Mihály (akkoriban még csak Lieb Miska) egyik első mestere, mecénása volt, Szamossy Elek mellett. Ezért amikor sokkal később, a pályája csúcán lévő Munkácsy hazátogatott Párizsból Magyarországra, első útja a pályaudvarról a Nemzeti Múzeumba vezetett, ahol Ligeti Antal az intézmény gondnokaként dolgozott, ami akkoriban az igazgatónak felelt meg. A korabeli híradások szerint meghatódva, hálával telt szívvel köszöntötte az akkor már öreg Ligeti mestert.

A Schmidt-kastély és matuzsálemi korú fáival a parkja is ihletet adó, romantikus helye a fővárosnak. Sok minden történt itt az elmúlt századokban, gondoljunk csak például a Mágán Elza-

gyilkosságra. Ennél persze fontosabb, hogy manapság a Kiscelli Múzeumnak ad otthont az épület, ahol egyedülállóan értékes tárgyakat őriznek fővárosunk történelméből és művészetéből. Nemrég itt volt Mácsai István kiállítása (olvashattak róla a *Mértékadó* hasábjain), aki élete során szintén nagyon sok budapesti látképet

Richer Viktor: A Tabán (1862)

festett. Többször írtunk már itt látott remek tárlatokról, és valószínűleg még fogunk is.

De egyelőre térjünk vissza a látképekhez, más néven vedutákhoz. A 19. században, ebben a korábbiakhoz képest békésebb korszakban már jobban elérhetőek voltak a környékbeli magasla-

tok, és addig szokatlannak számító helyekről is készülhettek látképek. Külföldön, Franciaországban népszerűek voltak a földrajzi, történelmi és kultúrtörténeti ismereteket közlő városképsorozatok, az illusztrált útleírások. Nálunk is kezdett elterjedni a városképi ábrázolásnak ez a formája, amely az ismeretterjesztést szolgálta. A pest-budai látképeket addig legtöbbször osztrák művészek rajzolták és sokszorosították, de a veduták szignatúráin 1800-tól kezdve egyre több magyar művész nevével találkozunk. Az elsők között tartjuk számon Weissenberg Ignác (1794–1849) rajztanár pesti látképét a várhegyről. Az osztrák festők közül mindenképpen kitűnik Rudolf Alt, aki az 1840-es és az 1880-as évek között sokszor járt Magyarországon, számtalan képet készített itt, melyek többnyire Pest-Buda utcáit, épületeit ábrázolják. Egész Európát beutazta, idős korában, a századfordulón, amikor már a szecesszió volt a kedvelt irányzat, Gustav Klimt és a fiatalok elismerték, példaképüknek tekintették az idős mestert. Rudolf Alt 1905-ben, kilencvenhárom évesen hunyt el Bécsben.

Az 1880-as években a főváros vezetése jónak látta az átalakuló és változásban lévő városrészek megőrkítését festőművészek bevonásával, így 1883-ban pályázatot hirdetett látképek festésére. Ennek résztvevője volt többek között Ligeti Antal (1823–1890) is, aki hazai és egzotikus tájképeket is sikerrel alkotott a 19. század folyamán. Az építészek közül a Hősök tere és környéke, a Múcsarnok és a Szépművészeti Múzeum tervezője, Schickedanz Albert is festett pest-budai látképeket, ami megélhetőnek sem volt utolsó. Jó ismert például a budavári látképe a Mátyás-templommal.

A 19. században a festők nagy része „mindenevő” volt, témaválasztásukban nem nagyon válogattak. Persze akadtak olyanok is, mint például Paál László, aki tájképfestőként alkotott, de a legtöbbször a figurális ábrázolásokat is fontosnak tartották. Mednyánszky, a nyughatatlan vándor egész életében kóborolt, bejárta a Monarchiát, időzött Bécsben, Párizsban, Fiumében, és persze ismerte az akkori Budapest belvilágát is. Éjszaka a Duna-parti kocsmákat látogatta, folyton kereste a témát, képeihez a modellt. Festette, rajzolta a bárkákon dolgozó teherhordó munkásokat, napszámosokat, matrózokat, az ágrólszakadtakat. És persze megőrkítette az éjszakai Budapestet is. Éppen itt, a Kiscelli Múzeumban őrzik az egyik legszebb nagy méretű városábrázolását, amelyen a budai oldal látható a Gellért-heggyel.

Az 1900-as évek elejétől azonban egyre jobban kezdett tért hódítani a fényképezés. Sorra nyíltak Pesten is a fotóatelier-k, a műtermek, s ezzel párhuzamosan háttérbe szorult a 19. század romantikus, realista városképábrázolásai iránti igény. Az állandóan változó, átépített vagy éppen pusztuló épületek, műemlékek külső képeinek megőrzésében a festmény már nem tudt versenyezni a olcsóbb, egyszerűbb és hitelesebb fényképpel. Így a festménypályázatnak nem lett folytatása, az újabb városi megrendeléseket már a fényképező Klösz György kapta.

Mednyánszky László: A budai Duna-part (1900)

A Kiscelli Múzeum termeiben korántsem csak festményeket láthatunk Budapest múltjából, hanem lakások vagy éppen üzletek berendezési tárgyait is. Egész kis kollekciót találunk itt mívés cégekből, amelyek egykor az üzlet kereskedelmi profilját hirdették; a pesti Belvárosból jó néhány megmaradt ezek közül. Jellemző persze, hogy az utókor számára csak a jómódú polgári családok szépséges bútorai és lakberendezési tárgyai maradtak fenn. A proletársorban élők nyomorúságos lakhatási körülményeit nemigen ismerhetjük meg múzeumokból... Nem véletlen, hogy Hofi Géza arra a kérdésre, hogy hol nevelkedett, annak idején ezt válaszolta: „Kőbányán. Nevelkedni... ugyan már, ott laktunk.”

A kiállítás módot ad némi nosztalgizásra, elképzeltelhetjük, milyen lehetett a biedermeier kor, és milyen képet mutatott a „Régi Pest-Buda”. A múzeum adottságai kiváló lehetőséget kínálnak erre, hiszen a kastély termeiben nagyszerűen bemutatathatók régi tárgyak, letűnt életformák.

„A főváros 1873 előtti korszakáról ma is jórészt azon tárgytípusok segítségével beszélünk, melyeket elődeink, a Fővárosi Múzeum alapítói kezdtek gyűjteni, s amelyek alapvető képzeletünket táplálják a nagyvárossá, de még nem világvárossá növekvő fővárosról, a »Régi Pest-Budáról«. A »Régi« a századelőtől, a Fővárosi Múzeum megnyitásától fogva a reformkorra, a város metropolisszá terebélyesedését megelőző időszakra, a polgáriának képelt Pest-Budára utal. A modern városlakó nosztalgiaival gondolt a biedermeier kornak tulajdonított nyugalomra, rendre, várospolgári közösségre, s e korszak éppen feltűnő emlékeit kezdte gyűjteni. Erre a »Régiségre« kívánunk utalni azzal, hogy felidézzük, de nem

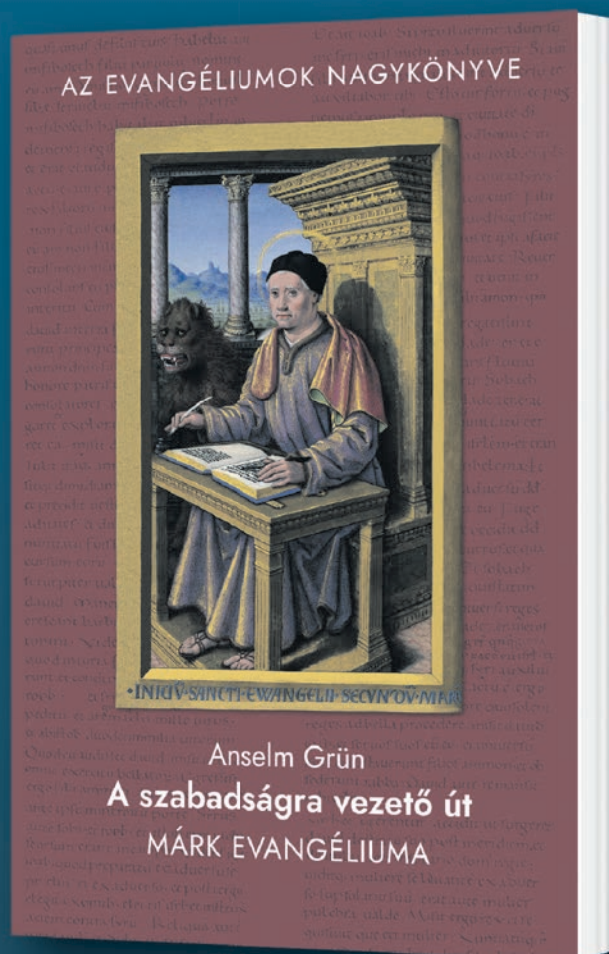

Biedermeier szobabelső

rekonstruáljuk azt a kiállítási technikát, mely a múzeum megnyitáskor használatos volt, emlékezve egyúttal a történetmesélő múzeum saját múltjára is. A régiségtár nem fejlődéstörténetet ad elő, hanem bizonyos szabadságot kínál a tárgyakról való gondolkodásra s a múlt megidézésére” – olvashatjuk a kiállításon a múzeum közvetett és közvetlen céljairól.

AZ *Új Ember* KÖNYVESBOLT ÚJDONSÁGA

Anselm Grün A szabadságra vezető út MÁRK EVANGÉLIUMA

Márké a legkorábbi evangélium. Műve nem pusztán egy teljesen új irodalmi műfaj születését jelenti, hanem egy hatalmas teológiai bravúr is. Mert bár Márk evangéliuma keletkezésekor már valamennyire összegyűjtötték Jézus egyes szavait, mondásait, de ezeket csak szóban hagyományozták tovább. Márkot azonban nem pusztán Jézus elszórt szavai érdekelték, hanem maga a Jézus-esemény. Mert Jézus több, mint egy olyan tanító, akinek el lehet sajátítani a tanítását, majd aztán követni lehet: Jézus egész személye fontos a maga egészen konkrét élettörténetével.

A könyv megvásárolható az Új Ember könyvesboltban
(1053 Budapest, Ferenciek tere 7-8.),
valamint webáruházunkban: bolt.ujember.hu